

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
NAGROBKA KOCI I LALI SZYKSZNISÓWIEN
Z CMENTARZA ŚWIĘTEGO MICHAŁA W RYDZE, ŁOTWA**

Autor opracowania: mgr Witold Butkiewicz;

listopad - grudzień 2020

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	s. 2
2. OPIS INWENTARYZACYJNY	s. 3
3. KRÓTKA HISTORIA OBIEKTU	s. 4
4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA	s. 5
5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	s. 6
6. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	s. 7
7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	s. 8
8. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	s. 9
9. WYCENA PRAC KONSERWATORSKICH	s. 15

WSTĘP

Niniejsze opracowanie wykonano na zlecenie Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika”, z siedzibą w Warszawie przy ul. Antoniego Józefa Madalińskiego 101, 02-549 Warszawa.

Praca dotyczy zabytkowego nagrobka dziecięcego pochówku Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze na Łotwie¹. Upamiętnienie dotyczy dwóch córek litewskiego pedagoga, dyrektora wileńskiego gimnazjum im Witolda Wielkiego, członka Litewskiego Towarzystwa Naukowego Marcelego Szyksznisa (Marcelinas Šikšnys)².

Opracowanie wykonano w oparciu o wizję lokalną, literaturę przedmiotu oraz o cennik „Zasady wynagradzania artystów plastyków konserwatorów-restauratorów dóbr kultury” zamieszczony przez Ogólnopolską Radę Konserwatorów Dzieł Sztuki w Biuletynie Informacyjnym Konserwatorów Dzieł Sztuki vol. 12 nr 1, 2001 r.

1

<https://www.myheritage.pl/research/collection-1/drzewa-genealogiczne-myheritage>

Cytat:

Marcelinas Šikšnys

Urodziny: 5 maj 1874 - Notiniškiai, Šaukoto sen., Radviliškio r.

Zgon: 15 sie 1970 - Vilnius, Lietuva

Rodzice: Jonas Kajetonas Šikšnys, Marcijona Šikšnienė (gimusi Kryžanauskaitė)

Rodzeństwo: Antanina Šikšnytė, Jonas Šikšnys, Ona Šikšnytė, Adomas Tomas Šikšnys, Petras Šikšnys, Zofija Šikšnytė, Antanas Šikšnys, Juozas Šikšnys, Vincentas Šikšnys, Justinas Šikšnys, Kazimieras Saxnes (Šikšnys)

Żona: Liucija Šikšnienė (gimusi Paškevičiūtė)

Dzieci: Marija Trochimovska (gimusi Šikšnytė), Elena Kruopienė (gimusi Šikšnytė), Nieznane Šikšnytė, Nieznane Šikšnytė

² Tomas Venclova "Wilno. Przewodnik biograficzny" PIW Warszawa 2013 r.

OPIS INWENTARYZACYJNY

Obiekt znajduje się na terenie rzymskokatolickiego cmentarza św. Michała (łot. Miķeļa kapsēta) położonego przy ulicy Gaujas w Rydze na Łotwie. Monument umieszczono w 16³ kwaterze w centralnej części nekropolii.

Pole grobowe o kwadratowym kształcie zostało ujęte metalowym ogrodzeniem z powtarzającym się motywem roślinnym w postaci stylizowanych kwiatów. Bramkę umieszczono po lewej stronie.

Pomnik nagrobny typu architektoniczno-rzeźbiarskiego składa się z zamkniętej kompozycji rzeźbiarskiej ustawionej na postumencie oraz niedużego piaskowcowego sarkofagu, w formie trumny, ułożonego na mogile.

Wymiary ogólne obiektu kamiennego: wys.: 150 cm x szer.: 45 cm x gł.: 40 cm

Podstawa o ściętych górnych krawędziach przechodzi w prostopadłościenny trzon cokołu z czarnego granitu z inskrypcją od frontu:

†/

Kocia i Lala/

Szyksznisówny/

1903 } -17 1909
1904 } -1 //.

Na tylnej ściance wykuto napis w języku litewskim:

MŪSŪ/

Kociai ir Lialiai//.

Rzeźba umieszczona na cokole przedstawia dwie tulące się dziewczynki pogrążone w głębokim śnie. Postacie umieszczone są na stylizowanych skałkach. Pierwsza, w pozycji pólśiedzącej nawiązującej do kontrapostu, prawym ramieniem obejmuje młodszą przytulając jej głowę do policzka. Ubrana w krótki chiton przepasany pod piersiami i spięty na ramionach fibulami w lewej dłoni delikatnie trzyma skierowane w dół makówki. Przytulana do piersi druga dziewczynka ubrana w koszulkę do kolan z krótkimi rękawami. Obejmuje ona starszą w pasie, prawą dłoń

---

³ Wg strony internetowej urzędu miasta Rygi:

opierając na jej torsie. Pod bosymi nogami dzieci umieszczono płaskorzeźbioną, skierowaną do dołu ułamaną różę.

Kompozycja posiada własną podstawę, na której od wschodniej strony znajduje się sygnatura:

247 F Volk[...]/.4

Bezpośrednio przed pomnikiem znajduje się niewielka blaszana tabliczka z odręcznym napisem wykonanym farbą:

ŠĪ KAPA VIETA IR VĒSTURES/
PIEMINEKLIS UN TO SARGĀ/
LIKUMS//.⁵

KRÓTKA HISTORIA OBIEKTU

Cmentarz w miejscu lasku Schreienbush został zainicjowany pod koniec grudnia 1879 roku. Po trzyletniej rozbudowie założenia w połowie 1882 roku proboszcz parafii Matki Bożej Bolesnej w Rydze ks. Karol Marcinkiewicz dokonał uroczystego poświęcenia nekropolii.

Pomnik nagrobny Koci i Lali Szyksznisówien powstał w roku 1909 lub później⁶.

---

⁴ Nie udało się przypisać sygnatury do żadnej z ryskich firm sztukatorskich zajmujących się również sztuką sepulkralną

⁵ Napis informuje, że jest to obiekt zabytkowy chroniony prawem- za: *Nekropolie polskie na Łotwie (część pierwsza)*, Ryga 1996, wyd. przez Ambasadę Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze

⁶ Tego samego dnia 17 stycznia 1909 roku Kocia i Lala Szyksznis zmarły na szkarlatynę.

BUDOWA TECHNOLOGICZNA

Omawiany obiekt reprezentuje typ architektoniczno-rzeźbiarski grobowca ziemnego i składa się z zamkniętej kompozycji figuralnej ustawionej na postumencie.

Cokół pomnika zbudowany jest z dwóch granitowych bloków połączonych za pomocą zaprawy cementowo wapiennej i ustawionych na ceglanej podmurówce. Pierwszy stanowiący podstawę o przekroju zbliżonym do kwadratu posiada ścięte krawędzie górne. Trzon cokołu, również czworoboczny, ma lekko fazowane górne krawędzie tak by imitowały zwieńczenie. Elementy architektoniczne pomnika opracowano poprzez uzyskanie prostopadłościennych brył, przy pomocy narzędzi powszechnie stosowanych w kamieniarstwie. Następnie lico kamienia szlifowano w celu usunięcia śladów narzędzi i ujednolicenia powierzchni. Powierzchnię trzonu wypolerowano i wykuto inskrypcje.

Rzeźbę figuralną wykonano w sztucznym kamieniu. Po uprzednim wymodelowaniu kompozycji rzeźbiarskiej w glinie, ulepiono na niej formę odlewniczą, za pomocą, której odlano przedstawienie w zaprawie mineralnej.

Poszczególne elementy ogrodzenia żeliwnego zostały odlane i połączone ze sobą za pomocą nitów kutych lub zespawane. Całość posadowiona na betonowej ławie fundamentowej.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Monument znajduje się w złym stanie technicznym. Pomnik nie utrzymuje pierwotnej osi pionowej. Pomimo znaczącego przechylenia w stronę mogiły poszczególne elementy pomnika zachowują statykę.

Zewnętrzna ekspozycja obiektu na bezpośrednie działania czynników destrukcyjnych w tym zarówno zjawisk pogodowych jak i zanieczyszczeń atmosferycznych typowych dla aglomeracji miejskiej wpłynęła na powstanie na jego powierzchni szarych oraz czarnych nawarstwień chemicznych. W wyniku naturalnych procesów starzenia się kamienia obiekt posiada pomniejsze ubytki formy, wykruszenia, oraz porażenia mikrobiologiczne i biologiczne.

Cała powierzchnia kompozycji rzeźbiarskiej została pokryta białą warstwą malarską.

Bezpośredni wpływ na zachowanie żeliwnych elementów ogrodzenia miała jego ekspozycja zewnętrzna. W wyniku działań mechanicznych takich jak spadające gałęzie lub ewentualne akty wandalizmu występują nieznaczne odkształcenia pierwotnej formy lub defragmentacje. Znaczące zniszczenia powierzchniowe i strukturalne wynikają z oddziaływania czynników pogodowych w tym także tzw. „kwaśnych deszczy” powodujących destrukcyjne reakcje chemiczne i elektrochemiczne.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Prowadzone działania powinny mieć na celu przywrócenie pierwotnego wyglądu pomnika nagrobnego przy zachowaniu oryginalnej substancji zabytkowej tak by nie naruszać autentyczności obiektu.

Podstawowym założeniem prac jest wyeliminowanie czynników wpływających na destabilizację konstrukcyjną obiektu oraz przywrócenie jego osi pionowej. W tym celu należy wykonać całkowity demontaż nagrobka w celu wzmocnienia posadowienia poprzez usunięcie czynników bezpośrednio oddziałujących na podstawę pomnika, w razie konieczności zaleca się przemurowanie fundamentu lub komory grobowej.

W ramach prac konserwatorskich należy wyeliminować również czynniki wpływające destrukcyjnie na powierzchnię obiektu takie jak nawarstwienia chemiczne i biologiczne, a także zabezpieczyć materiał skalny przed dalszą ekspozycją w warunkach zewnętrznych poprzez hydrofobizację.

Po usunięciu nawarstwień chemicznych oraz biologicznych należy ocenić stan poleru powierzchni cokołu, w razie konieczności należy go przywrócić.

Drobne ubytki formy wykonać w masie mineralnej imitującej kamień, kolorystyką i gradacją zbliżoną do materiału skalnego. Zaleca się wykonanie kitów mających charakter zabezpieczający.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Przed przystąpieniem do prac należy wykonać dokumentację fotograficzną i opisową stanu zachowania obiektu przed konserwacją.
2. Oczyszczenie powierzchni obiektu z luźno zalegających nawarstwień w postaci suchej roślinności, kurzu, pajęczyn, humusu itp. przy pomocy szczotek, pędzli, sprężonego powietrza.
3. Dezynfekcja materiału skalnego przy użyciu preparatu biobójczego. Proces należy powtórzyć kilkakrotnie.
4. Oczyszczenie powierzchni obiektu z silnie scalonych z podłożem nawarstwień, poprzez zastosowanie strumienia gorącej wody pod ciśnieniem.
5. Usunięcie spoin oraz demontaż obiektu.
6. Doczyszczanie wybraną metodą
7. Usunięcie zaplamień po mikroorganizmach i porostach.
8. W razie konieczności mechaniczne przywrócenie poleru trzonu cokołu. Należy zachować ostrożność by proces ten nie spowodował deformacji wykutych inskrypcji.
9. Wykonanie niezbędnych uzupełnień i napraw w posadowieniu pomnika.
10. Ponowny montaż obiektu w pierwotnym miejscu.
11. Wykonanie drobnych uzupełnień w sztucznym kamieniu masami mineralnymi. Proponuje się użycie gotowej zaprawy np. Restaurelmortel firmy Remmers lub wykonanie własnej (na bazie wapna dołowanego, białego cementu oraz odpowiednio dobranego wypełniacza). Użyty materiał powinien kolorystyką, frakcją przypominać oryginalny materiał skalny.
12. Wstępne oczyszczenie powierzchni elementów ogrodzenia z nawarstwień korozyjnych metodami mechanicznymi.
13. Wykonanie drobnych rekonstrukcji w pierwotnej technologii.
14. Oczyszczenie powierzchni metalu poprzez piaskowanie ścierniwem o odpowiednio dobranej gradacji.
15. Naniesienie warstwy antykorozyjnej cynku oraz warstw malarskich: uszczelniająco-podkładowej i nawierzchniowej.
16. Wyrównanie terenu w obrębie pola grobowego.
17. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot 1. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisównien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widok od frontu. Listopad 2020 r.

Fot 2. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widok od strony północnej. Listopad 2020 r.

Fot 3. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widok od strony południowej. Listopad 2020 r.

Fot 4. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widok od strony wschodniej z inskrypcją po litewsku. Listopad 2020 r.

Fot 5. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widoczne ubytki formy. Listopad 2020 r.

Fot 6. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widoczna z inskrypcja kompozycji rzeźbiarskiej. Listopad 2020 r.

Fot 7. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Widok ogólny. Listopad 2020 r.

Fot 8. Nagrobek Koci i Lali Szyksznisówien z cmentarza św. Michała w Rydze, na Łotwie. Stan zachowania ogrodzenia. Listopad 2020 r.